

Karel Čapek

Majka

DRAMA U TRI ČINA

S češkog preveo

Matija Ivačić

 NEOLIT

ARTIKULACIJE

KOPRIVNICA, 2024.

Karel Čapek: Majka

Biblioteka Stilit

Urednik Marko Gregur

Naslov originala:

Karel Čapek: *Matka*

Spisy Karla Čapka. Dramata, sv. VII,

Československý spisovatel, Praha 1992.

© za hrvatsko izdanje Neolit i Artikulacije, 2024.

Sva prava pridržana. Nijedan dio ove knjige ne smije se reproducirati u bilo kojem obliku bez pisanog dopuštenja nakladnika.

Otisnuto u kolovozu 2024.

ISBN: 978-953-50909-4-6

**MINISTERSTVO
KULTURY**

Ovaj je prijevod objavljen uz potporu Ministarstva kulture
Republike Češke. / Vydání této publikace podpořilo
Ministerstvo kultury České republiky.

Republika
Hrvatska
Ministarstvo
Kulture
i Medija
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske

Ovoj drami, za koju je autoru ideju dala njegova žena, građu vrijeme u kojem živimo, a poticaj slika udovice koja kleči na jednom od današnjih bojišta, nije potreban uvod koji bi je podrobnije rastumačio. Autor samo moli da se mrtvaci, koji se u njegovu komadu okupljaju oko Majke, u scenskoj realizaciji ne prikazuju kao utvare, već kao živi, dragi i prisni ljudi koji se sasvim prirodno kreću svojim starim domom, oko obiteljskog ognjišta. Onakvi su kakvi su bili za života jer i dalje žive u uspomenama svoje majke; mrtvi su samo utoliko što ih ona ne može zagrliti – i što prave nešto manje buke od nas živih.

OSOBE:

MAJKA

OTAC

ONDŘEJ

JIŘÍ

KORNEL

PETR

TONI

STARAC

MUŠKI GLAS S RADIJA

ŽENSKI GLAS S RADIJA

I

Očeva soba sa širom otvorenim prozorima. Na pročelnom zidu portret oca u časničkoj uniformi; oko njega obješene sablje, floreti, kubure i puške, čibuci, uspomene s kolonijalnih ekspedicija poput kopalja i štitova, lukova, strijela i jatagana, rogova, lubanja antilopa i drugih lovačkih trofeja. Preostale zidove zauzimaju biblioteka i izrezbareni ormari, stalak s mnoštvom ulaštenih pušaka, orijentalne tkanine, zemljovid i životinjske kože. Sve u svemu, soba je pretrpana muškom starom kramom: masivni pisaći stol i na njemu rječnici, globus, lule, šrapneli koji služe kao pritiskivači za papir, vrčići za duhan i slične drangulije; sofa s turskim jastucima, otrcane naslonjači i taburei, arapski stolić sa šahovskom pločom, stolić s prijenosnim gramofonom, na ormarima vojničke kape i kacige, i posvuda još kojekakve egzotične skulpture, crnačke maske i sve što se prije kojih dvadeset-trideset godina donosilo kao souvenirs s putovanja i iz kolonija. Već na prvi pogled jasno je da je sve prilično otrcano i staromodno; izgleda prije kao obiteljski muzej, a ne kao prostorija u kojoj se boravi.

Toni sjedi na sofi, s koljenima ispod brade; na koljenima drži veliku knjigu koja mu služi kao podloga i zapisuje nešto na list papira. Čita to šapćući i rukom daje takt; odmahne glavom, prekriži nešto pa nastavi tiho recitirati.

(Petr uđe zviždeći.)

PETR

A, Toni. Što to radiš? (Pomalo smeteno hoda prema pisaćem stolu pa zavrti globus zviždeći neku pjesmu.)

TONI

Što?

PETR

Pišeš stihove?

TONI

Ma kakvi! (*Sakrije papir u knjigu.*) Što se to tebe tiče?

PETR

Ništa. (*Gleda Tonija držeći ruke u džepovima i fućkajući.*)

Da vidim!

TONI

(*Pravi se da čita.*)

Zaboravi. Nije to ništa.

PETR

Hm! (*Povuče Tonija za kosu.*) Neka ti bude, ti – (*Odvuče se do pisaćeg stola pa napuni lulu iz jednog vrčića.*) Nemaš pametnijeg posla, je li? (*Otvara ladicu.*)

TONI

A što ti radiš?

PETR

Prodajem zjake, Toni.

(*Izvadi otrcanu knjižicu iz ladice i lista je.*) Stalno prodajem zjake. Moje vrijeme tek dolazi, znaš?

(*Dođe do stolića sa šahovskom pločom.*) Tata je jednom počeo rješavati ovaj šahovski problem, ali

– Nije ga stigao dovršiti. Trebao bih jednom ja pokušati.

(*Razmješta mnoštvo crnih i bijelih figura na šahovskoj ploči pa ih, tiho zviždeći, uspoređuje s onime što vidi u knjižici.*)

TONI

(*Oklijevajući.*)

Petre, znaš li možda nešto –

PETR

(*Odsutno.*)

Da?

TONI

– u vezi Jirke?

PETR

Zašto pitaš?

TONI

Ne obara li on danas... nekakav rekord?

PETR

Odakle ti to?

TONI

Jučer mi je rekao: Toni, sutra mi drži palce, pokušat ću nešto izvesti. Oko tri sata, rekao je.

PETR

Oko tri? (*Gleda na sat.*) To samo što nije. Nama nije ništa rekao o tome. (*Nastavi razmještati figure i tiho zviždi.*) Vjerojatno nije htio da mama dozna za to. Mama je uvijek izvan sebe kad Jirka leti – Pred njom o tome ni riječi, dobro? (*Gleda u knjižicu pa u šahovsku ploču.*) D5. D5. Tata je ovdje kao prvi potez pribilježio d5; ali nekako mi se to ne sviđa – Čini mi se, Toni, da je tati zbilja znalo biti dosadno u tim kolonijama. Zato je i rješavao šahovske probleme.

TONI

I tebi je dosadno?

PETR

Strahovito. Još nije bilo tako glupog stoljeća. – (*Okrene se.*) Ne izmotavaj se, Toni, i pokaži mi stihove!

TONI

Necu! Još ih nisam završio!

PETR

(Ide prema njemu.)

Hajde!

TONI

(Vadi ispisan papir.)

Ali nije mi baš uspjelo! Smijao bi mi se!

PETR

(Uzima mu papir iz ruke.)

Samo ću pogledati nisu li ti se potkrale kakve pravopisne pogreške. *(Šutke i pozorno čita pjesmu.)*

(Uđe Kornel s puškom u ruci.)

KORNEL

Obojica ste ovdje – *(Škljoca okidačem puške.)* Prokleta bila, morao sam je posve rastaviti, ali sada radi da je to milina. *(Objesi pušku na stalak.)* Trebali bismo je isprobati, Petre. – Nego, što radite, momci? *(Uzima drugu pušku i isprobava kako radi okidač.)*

TONI

(Napeto gleda Petra.)

Ništa naročito.

PETR

U ovom stihu imaš dva sloga viška, Toni.

TONI

U kojem? Da vidim.

PETR

U ovom koji počinje riječima: Ti Divna Neznanko sada dolaziš –

KORNEL

(Puše u okidač puške.)

A, tako, pjesme! Toni opet sipa rime iz rukava? *(Stavlja pušku na stol pa iz ladice izvadi ulje i kudjelju.)*

PETR

Tko bi bila ta Divna Neznanka?

TONI

(Skoči u namjeri da mu istrgne papir.)

Daj to ovamo! Znam da ništa ne valja. Daj mi da to spalim!

PETR

Ne, pitam ozbiljno. Ne izvodi gluposti, Toni. Ako te baš zanima, stihovi ti uopće nisu loši.

TONI

Misliš?

PETR

(Tiho čita.)

Siguran sam. Ne zvuče loše, Arione.

TONI

Vjerojatno i sam znaš tko je to... ta Neznanka.

PETR

Imaš na umu... smrt, je li, Toni? *(Vraća mu papir.)*

TONI

Zašto pitaš ako to i sam znaš?

PETR

Samo me čudi što tako prizivaš smrt. Dečko poput tebe!

KORNEL

(Čisti pušku na pisaćem stolu.)

Baš zato što je još uvijek dečko, čovječe. Toni pati od svjetske boli. Divna Neznanka – ma molim te! Nema ničeg divnog u smrti; osim –

PETR

– osim ako je to smrt za nešto, nije li tako?

KORNEL

Točno tako. Pun pogodak, Petrice. Po mogućnosti za taj vaš crni dronjak na štapu, je li? Smrt na barikadama – Petr ne priznaje ništa manje od toga. Bum!

TONI

(Gotovo plačnim glasom.)

Prestanite! Opet ćete se posvađati!

PETR

(Sjeda za šahovsku ploču.)

Ma nećemo, dijete moje. Ne pada mi na pamet. Tko će slušati tog starog, čangrizavog, nazadnog fosila! Što se može, rodio se pola sata prije mene. Sasvim dovoljno da pripada starijoj generaciji, mali moj. Samo što se kotači povijesti ne mogu zaustaviti; na scenu stupa novo, pola sata mlađe pokoljenje – *(Pomakne figuru na šahovskoj ploči.)* D5. D5. Mislim da to neće ići onako kako je tata zamislio. *(Vraća figuru na prijašnje mjesto.)*

KORNEL

Mogu li i ja vidjeti tvoju pjesmu, Toni?

TONI

Moram je prvo izbrusiti.

KORNEL

(Briše prste kudjeljom.)

Samo ti to ostavi tako kako jest. Što se više nešto
dorađuje, to je gore.

TONI

(Pružá mu papír.)

Ali nemoj mi se smijati, Kornele.

PETR

(Pognut nad šahovskom pločom.)

Što ti je, Kornel se nikada ne smije. Kornel će samo
dobro provjeriti nije li ondje skrivena nekakva
podrivačka tendencija, recimo kakav slobodni stih –

TONI

Ali to nije pisano slobodnim stihom!

PETR

I dobro da nije, Toni. U protivnom bi te Kornel
proglasio narodnim izdajicom i boljševikom. Ne smiješ
biti destruktivni element, Toni. To prepusti meni. Ja
sam crna ovca u obitelji. – Kako bi bilo da pomaknem
ovog lovca? *(Vrti glavom.)* Ne, izložio bih svoja prsa i
bijeli bi me pogodio pravo u srce. Pričekaj. – Ti Divna
Neznanko sada dolaziš –

TONI

Pusti Kornela da čita!

PETR

Oprosti, samo razmišljam naglas. To je taj govornik u
meni.

KORNEL

(Odloži papír.)

Grozno!

TONI

Je li loše?

KORNEL

Još pitaš! Petre, taj će nam dečko još postati pjesnik!
Tako fina časnička obitelj – Što kažeš, da ga isprašimo
po turu?

TONI

(Vidno sretan.)

Stvarno ti se sviđa?

KORNEL

(Prijeteljski ga povuče za kosu.)

Pa, moraš još mnogo učiti, Toni. I okani se smrti, dobro?
Nije to za tebe, zlato mamino! Mogu se pisati pjesme i o
životu –

TONI

Misliš da bih trebao nastaviti s pisanjem?

KORNEL

(Ponovo stane čistiti pušku.)

Znaš i sam da se u našoj obitelji svatko bavi nečim
drugim. Rekao bih da je to nešto poput obiteljskog
prokletstva.

PETR

Znaš li da će Jirka danas pokušati oboriti rekord?

KORNEL

(Prestane s čišćenjem.)

Odakle ti to?

PETR

Od Tonija. Jiří mu je navodno rekao da mu drži palce.

TONI

Isuse, zaboravio sam na to! (*Brže-bolje ukrštava prste.*)

KORNEL

(*Pogleda kroz prozor.*)

Vrijeme mu ide naruku; treba mu samo malo sreće –

TONI

O kakvom se rekordu radi?

PETR

Visinskom.

KORNEL

S teretom. (*Opet se sagne nad pušku.*)

TONI

Mora da je to čudesan osjećaj... letjeti tako visoko...
kružiti ondje gdje nema ničeg osim plavetnila i pjevati:
u vis! u vis!

PETR

Sigurno je ondje hladno, naročito za ruke, čovječe.

KORNEL

Možete se kladiti da će Jirka jednom oboriti rekord. Jiří
je na tatu.

TONI

Po čemu?

PETR

(*Zadubljen u šah.*)

Po neustrašivosti.

KORNEL

(*Sagnut nad puškom.*)

Po osjećaju za dužnost, Petre.

TONI

Vi ste barem znali tatu, a ja – Je li i Ondra bio na tatu?

KORNEL

Da. Zato je otišao onamo.

TONI

A ti?

KORNEL

Trudim se biti, Toni. Dajem sve od sebe.

TONI

A Petr?

KORNEL

On se očajnički trudi da bude što manje na njega.

PETR

Ja? Prijatelju moj, ja se očajnički trudim razmrstiti njegove šahovske probleme.

KORNEL

To da, ali što se tiče svega ostalog... Siroti tata ne bi mogao doći k sebi od čuđenja, čovječe. Major konjice, a sin mu želi okrenuti svijet naglavce. Prava obiteljska tragedija. – Kako to da ove tatine puške tako hrđaju?

PETR

Ne vjeruj mu, mali moj. Tata je uvijek bio ondje gdje se išlo naprijed. Po tome sam na njega. (*Pruži ruku prema šahovskoj ploči.*) I zato se crni pješak pomiče na f4. Bijeli se brani.

KORNEL

Bijeli se brani? Da vidim! (*Dođe do šahovske ploče.*)

PETR

Crni prelazi u napad. Bijeli je prisiljen na povlačenje.

KORNEL

(Sagnut nad šahovskom pločom.)

Čekaj, crna ovco, to nije fer. Tata bi pomaknuo konja na d5.

PETR

Možda, ali danas je drugo vrijeme. Tata je bio konjanik, dok je moje srce na strani pješakâ. Pješak se uvijek kreće naprijed. Pješak može pasti, ali ne može se povući.

Pijuni svijeta, ujedinite se!

KORNEL

Ali kad bi se konj pomaknuo na d5 –

PETR

Ne petljaj se u moju partiju!

KORNEL

To je tatina partija! Gle, bijeli će preko d5 u trećem potezu dati mat.

PETR

Samo što ja to ne želim, brate. Ja želim poraziti bijelog. I zato će crni pijun krenuti na barikadu i otjerati bijelog konja –

KORNEL

Sto mu gromova, onda taj problem ima neku pogrešku. S time se u problemu nije računalo.

PETR

Eto vidiš. Problem dopušta dva rješenja, cijenjeni gospodine.

KORNEL

Prvo je tatino.

PETR

A drugo je rješenje revolucije. Naprijed s ugnjetavanim pijunima! Bijelom topu prijeti opasnost. Oprezno!

KORNEL

Čuj, Petrice, vrati tog crnog pješaka natrag. U protivnom ćeš upropastiti cijelu partiju.

PETR

Koju partiju?

KORNEL

Tatinu. Tata bi odigrao na d5 –

PETR

Tata je bio vojnik, čovječe. Rekao bi, crni je pravi muškarac, crni se ne da. I upustio bi se u borbu protiv bijelih –

KORNEL

Hajde više, povuci tog pješaka natrag!

PETR

Zašto da to učinim?

KORNEL

Želim vidjeti kako bi to tata završio.

PETR

Sada se igra neka druga partija. Tata više nije tu. Mi smo tu. Uzalud toptaš, bijeli konju; ništa ne može zaustaviti crnog pijuna u njegovu pohodu. Nakon četvrtog poteza prometnut će se u svemoćnu damu – iako mi to zovemo drukčije.

KORNEL

Kako?

PETR

(Odjednom ozbiljno.)

Novi poredak, brate moj. Vladavina crnih. Jednom ćemo i to dočekati.

KORNEL

Necete, Petre. Ostaje još jedan potez.

PETR

Koji?

KORNEL

Ovaj!

(Poruši rukom figure na šahovskoj ploči.)

PETR

Aha. To se zove put nasilja. *(Ustaje.)* Onda dobro. Riješit ćemo to na drugi način.

TONI

(Čitajući na sofi, podiže glavu i više gotovo histerično.)
Manite se više te politike! Ne mogu to više podnijeti!

KORNEL

Sve je to samo igra, mimozice! Zato ćemo se sada malo mačevati, hoćemo li, Petre?

TONI

Nije to nikakva igra! Znam ja dobro kako vi razmišljate!

PETR

Istina, Toni. To je strašno ozbiljna stvar. Borba starog i novog svijeta. Ali ne brini, probost ću Kornela kao

kukca. *In tyrannos!*¹ (*Stavlja domorodačku kacigu na glavu.*) Neka skonča stari podli svijet! Bu, bu, bu,
Kornele!

KORNEL

(*Stavi kacigu kavalerista.*)

Dolazim. (*Skida dva floreta sa zida.*) Izvolite izabrati,
gospodine neprijatelju!

PETR

(*Savija jedan floret.*)

Može ovaj. Ali borba s istim oružjem, ljudi, to se više
tako ne radi. Strašno staromodno. (*Obojica zauzmu
početni stav.*) Ti vodi, Toni!

TONI

(*Upre pogled u knjigu i začepi uši.*)

Ne želim!

KORNEL

Pozor – sad!

(*Obojica se mačuju uz smijeh.*)

PETR

Hop! Hop!

KORNEL

Hopla!

PETR

Dolje tirani i izdajnici svi! Hop! Hop!

KORNEL

Hop!

¹ *In tyrannos* (lat.-grč.) – protiv tirana. (*nap. prev.*)

PETR

Prvi pogodak!

KORNEL

Rame. Slab udarac. Sreća prati čas jednog čas drugog.

PETR

A nakon njih ćemo vladati mi!

KORNEL

Još ćeš se načekati! *Touché!*²

PETR

Obična posjekotina. Hop! Hop! Naprijed, crni pijune!

KORNEL

O-ho, pa vi ste poput stijene, gospodine! Hop! Hop!

PETR

Posljednja se borba razbuktala – *Toccato!*³

KORNEL

Ništa od toga! Ali zato evo tebi! – (*Zaustavi se.*) Čekaj, je li te to boljelo, Petrice?

PETR

Nije to ništa. *En garde!*⁴
(*Prevrnuti stolići i taburei.*)

PETR

Hop!

KORNEL

Hopla!

² *Touché* (franc.) – dodir; poen u mačevanju. (*nap. prev.*)

³ *Toccato* (tal.) – dodirnuto; poen u mačevanju. (*nap. prev.*)

⁴ *En garde* (franc.) – početni položaj u mačevanju. (*nap. prev.*)

PETR

Stop! Ovo je vratna žila, Kornele. Mrtav si.

KORNEL

Ranjen, borba se nastavlja. Do posljednjeg daha. Hopla!

TONI

(*Viče.*)

Prestanite!

PETR

Samo što nismo, Toni. Pijun napada. Ha! Ha! Stari svijet se ruši –

KORNEL

*Finito!*⁵ Ovo ti je prošlo pravo kroz srce, Petre. (*Spusti floret.*)

PETR

(*Pozdravlja floretom.*)

Hvala, mrtav sam.

KORNEL

(*Pozdravlja floretom.*)

Žao mi je.

PETR

Ali iza mene stoje tisuće crnih pijuna – Hura, drugovi!
(*Uđe majka i ostane stajati na pragu.*)

MAJKA

Momci, momci, što to opet izvodite?

PETR

O, mama. (*Brže-bolje vješa floret na zid.*) Kornel me upravo ubio, mama. Ubodom u srce. (*Odlaze kacigu.*)

⁵ *Finito* (tal.) – gotovo. (*nap. prev.*)

KORNEL

(Vješa floret.)

A meni je Petr probo vrat, mama. Podjednako lijep
ubod. *(Odláže kacigu.)*

MAJKA

Blizanci ste, a stalno se tučete. Pogledajte samo što ste
učinili, derani jedni! I to baš u tatinjoj sobi!

PETR

Ne brini, mama, sve ćemo dovesti u red. Dođi, Kornele!
*(Obojica brže-bolje pospremaju za sobom, namještaju
prevrnutu stoliće i taburee.)*

MAJKA

Manite se toga, znam ja vaš red, vi muški! Što više
dovodite u red, to je gore.

KORNEL

(Na sve četiri, poravnavajući sag.)

Samo što nismo, mama. Pusti, Petre!

PETR

(Također na sve četiri, odgurujući ga.)

Ti pusti!

(U tren oka uhvate se u koštac i valjaju po podu.)

Kad te ja dohvatim!

KORNEL

(Dahće.)

Što čekaš?

PETR

Vidjet ćeš ti svoje!

(Valjaju se po sobi.)

Sadržaj

- 5 Majka
- 127 *Majka* kao Čapekova tragična slutnja (Matija Ivačić)
- 131 Urednička napomena
- 132 Biografija autora
- 133 Biografija prevoditelja

nakladnici

Neolit
Katarine Zrinski 19
48 000 Koprivnica
www.neolit.hr
info@neolit.hr

Artikulacije
Trg Kralja Tomislava 2
48 000 Koprivnica
www.artikulacije.hr
info@artikulacije.hr

za nakladnike

Marko Gregur
Mario Kolar

lektura i korektura

Franjo Nagulov

dizajn i prijelom

Jasna Goreta

ilustracija na naslovnici

Freepik

tisak

Booksfactory, Szczecin, Poljska

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001236134.